

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 5 Issue 5, p. 177-192, September 2013

1921 Yılında Yörük Ali Efe'nin Cephe Gerisinde Yürüttüğü Faaliyetler

Yörük (Nomad) Ali Efe's Activities Behind the Frontline in 1921

Yrd. Doç. Dr. Emine PANCAR
Dicle Üniversitesi - Diyarbakır

Öz: Bu makale Batı Anadolu Kuva-yı Milliye'sinde çok önemli bir yere sahip olan Yörük Ali Efe'nin 1921 yılında cephe gerisindeki askeri olmayan faaliyetlerini incelemekte ve Yörük Ali Efe'nin sadece cephedeki gelişmelerle ilgilenmediğini aynı zamanda satın aldığı veya icar tuttuğu düşünülen fabrikanın işlemesi için gerekli malzemelerin temini, bakımı, yeni binaların yapımında tuğladan ustaya, tahtadan kirece birçok malzemenin gönderilmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yörük Ali Efe, Ekrem Hilmi Bey, Mehmet Lütfi Bey, Kuva-yı Milliye

Abstract: This article examines the non-military activities of Yörük (Nomad) Ali Efe behind the frontline in 1921. Yörük Ali Efe had a prominent position in the Turkish National Forces. This research reveals that Yörük Ali Efe was active both in battle fronts and behind the fronts in acquiring the material needed for a factory that was either purchased or rent by him. He was active acquiring construction materials such as brick, construction foreman, wood, lime etc. for for new buildings.

Keywords: Yörük Ali Efe, Ekrem Hilmi Bey, Mehmet Lütfi Bey, Turkish Independence War

Giriş

İzmir'in işgali acele alınmış bir kararla gerçekleşmiş bir olay değildir. Çünkü büyük güçlerin Osmanlı coğrafyasının önemini keşfetmesi XIX. yüzyıldan önceye dayanmaktadır. İşgalin kökeni geçmişe dayanan planların, büyük kavgaların son noktasıdır¹. Batı Anadolu Tanzimat'ın ilanından sonra İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika'nın ekonomik ve kültürel yönde geniş çaplı etkinliklerine sahne olmuştur. Bölgede Amerikalıların çalışmaları daha çok dinsel ve kültürel yönde olurken, İngilizler ve Fransızlar demiryolları ve sanayi kuruluşlarıyla ekonomik yönde etkinlik göstermişlerdir. Bu mücadelelerde İngiltere çıkarlarının bekçisi olarak Yunanistan'ı bölgede desteklerken, Yunanistan'da bundan faydalanmak suretiyle "Megali İdea" düşüncesini uygulamaya geçirmek istemiştir². İzmir gizli anlaşmalarla İtalya'ya vaat edilmiş olmasına karşı İngiltere Yunanistan birlikteliğinin bir devamı olarak Paris Barış Konferansında İzmir Yunanistan'a verilmiştir. İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de güçlü bir İtalya

¹ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, *Yunan İşgali Öncesi Aydın Sancağının Sosyo-Ekonomik Yapısı: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe*, (Aydın Belediye Başkanlığı Yayını, 2007), s.31.

² Mehmet Başaran, *Milli Mücadele'de Sivil Temelli Direniş Çine Heyet-i Milliyesi: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe*, (Aydın Belediye Başkanlığı, 2007), s.125.

yerine kendi güdümündeki Yunanistan'ı seçmesi ilerleyen zamanda İtilaf Devletleri arasında derin kırımlara yol açacaktır³.

Yunan savaş gemileri 15 Mayıs 1919 tarihinde Amerikan, İngiliz ve Fransız gemileri himayesinde İzmir'e çıkmışlardır. Yunan ordusu komutanı Albay Zafiriu'nun ölçülü olunması yönündeki bildirisine rağmen işgal hareketi tam bir kıyım halini almış ve Avam Kamarasında dahi Yunan işgal siyaseti görüşülmüştür⁴. Venizelos İzmir'deki olayları tahkik etmek üzere Başbakan Vekili Repolis'i İzmir'e göndermek zorunda kalmıştır. Repolis İzmir olaylarından sorumlu bulunduğu Deniz Albayı Mavridis ile Evzon Alay Komutanı İstavriyanopolon'un cezalandırılması gerektiğini bildirmiş, Epir Valisi Stagriadis 21 Mayıs 1919'da geniş yetkilerle Yüksek Komiser olarak İzmir'e gönderilmiştir⁵.

İzmir'in işgali esnasında ve sonrasında İslam ahaliye yapılanlar, gerek telgraflarda gerekse tutulan raporlarda detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Trenlerle iç kısımlara göç eden halk bizzat şahit oldukları Yunan mezalimini ayrıntılı şekilde gittikleri yerlerde anlatmışlardır. Yunanlıların işgal siyasetlerini daha ilk günden uygulamaya koymaları, İslam ahalinin Yunan işgal hareketinin gerçek niteliğini erken zamanda anlamalarında oldukça etkili olmuştur⁶.

Bölgedeki durum hakkında geniş bilgi veren 57. Tümen Komutanı Albay Mehmet Şefik Aker, uzun savaş yıllarından dolayı halkın çok yorgun olduğunu, başlangıçta savaşa karşı oldukça isteksiz olduğunu anılarında belirtmiştir⁷. Bu durum bölge ileri gelenlerini halkı mücadeleye dahil etmek için Aydın ve çevresinde otorite olarak görülen Efelere müracaat etmeye zorlamıştır. Nitekim 27 Mayıs 1919'da Yunan kuvvetlerinin Aydın'ı hiçbir mukavemetle karşılaşmaksızın işgal etmeleri üzerine Teğmen Zekai Bey, Yedek Subay Necmi, Yüzbaşı Faik, Tümen Komutanı yaveri İsmail Hakkı, Halim Memduh Bey 30 Mayıs günü Efelerin köyü olan Yağcılar'a gitmişler, Yunanlıların yaptıklarını anlatarak mücadeleye başlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Düşünmek için bir iki gün süre isteyen Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe, 1 Haziran 1919 gününden itibaren faaliyete geçerek, köylerden gönüllü toplamaya başlamışlardır⁸.

Yörük Ali Efe, çevresinde sayıları giderek artan Kuva-yı Milliye birlikleri ile ilk olarak Malgaç baskını, ardından Erbeyli baskının gerçekleştirmiştir. Aydın'da Yunan kuvvetlerine karşı yapılan taarruza altmış kişilik müfrezesi ile katılan Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe şehrin alınmasında büyük yararlık göstermişlerdir⁹. Yörük Ali Efe Demirci Mehmet Efe'nin mücadeleye katılmasından sonra Dalama bölgesine yerleşmiş, gönüllüleri burada eğitip Umurlu'nun kuzeyinde bulunan Milli Aydın Alayına sevk etmiştir¹⁰. Cenubi Aydın Mıntıkası Kumandanı olan Yörük Ali Efe Muğla Heyet-i Merkeziyesi ile yakın

³ Mevlüt Çelebi, *İtalyan Kaynaklarında Yörük Ali Efe: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe*, (Aydın Belediye Başkanlığı Yayını, 2007), 107.

⁴ S. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu(TTK) 1973), s.56.

⁵ İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Ege'de Sivil Dirnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim(Tahtakılıç) Bey*. (Ankara: TTK, 1989), 23.

⁶ Emine Pancar, *Aydın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2010, 44-50.

⁷ M. Şefik Aker, *57. Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi*. (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 2006), 121.

⁸ Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı*, (Ankara: Vadi, 2008), 97-98.

⁹ *Türk İstiklal Harbi II.cilt Batı Cephesi I. Kısım* (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1963),137-138.

¹⁰ Sıtkı Aydın, *Kuva-yı Milliye ve Yörük Ali Efe: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe*, (Aydın Belediye Başkanlığı, 2007), 102.

ilişki kurarak, cephenin gerek işe ve ikmal faaliyetlerinde gerekse asker temininde gayretli faaliyetler yürütmüştür¹¹. Efe'nin yaveri Şükrü Bey'inde belirttiği gibi Yörük Ali Efe emrindeki kuvvetleri Milli Müdafaa Vekaleti emrine terk ettikten sonra kendisi de maiyetinde küçük bir müfreze bırakıp ordu içinde bir nefer gibi çalışmayı şeref bileceğini ilgili makamlara bildirmiştir. Bu küçük kuvvetiyle Çine'ye çekilip karargâhını burada kuran Yörük Ali Efe pasif bir durumda kalmayarak, başlangıçtan itibaren yürüttüğü baskın ve gerilla faaliyetlerine de devam etmiştir¹².

Yörük Ali Efe'nin Cephe Gerisindeki Faaliyetleri

1920 yılı sonlarına gelindiğinde yaklaşık bir buçuk yıllık bir süreçte fevkalade yararlılık göstermiş olan milli müfrezeler veya geniş anlamıyla Kuva-yı Milliye tabii ömrünü tamamlamıştır¹³. İzmir'in işgalinden sonra Yunan ilerleyişi karşısında köy köy gezerek asker toplayan, Malgaç baskını ile Yunan ordusuna ilk baskını gerçekleştiren Yörük Ali Efe, düzenli orduya geçtikten sonra da baskın ve pusular düzenleyerek Yunan işgal kuvvetlerini rahat bırakmamıştır. Türk Yolu gazetesinde anıları yayınlanan Yörük Ali Efe'nin yaveri Şükrü Oğuz Alpkaya, 1920 yılı Aralık ayında Medele tepesinde Yunan kuvvetlerine yapılan baskını uzun uzun anlatarak, Yörük Ali Efe'nin baskınlara devam ettiğini vurgulamıştır¹⁴. İzmir'in güneyinde önemli bir otorite olan Yörük Ali Efe yine benzer şekilde askeri kuvvetlerin işe ve ikmal Milli Müdafaa Vekaletine bırakıldıktan sonra da işe ve ikmal faaliyetleriyle ilgili üzerine düşen vazifeleri yapmaktan geri durmamıştır. Yörük Ali Efe 1921 yılı boyunca cepheye yönelik bu faaliyetleri yanında cephe gerisinde halkın sıkıntılarıyla uğraşmış ve ekonomik faaliyete de katılmıştır. Dikkat çeken en önemli ekonomik faaliyet Yenipazar'daki çır çır fabrikasının işletilmesidir. 1921 yılı cephe gerisi faaliyetlerini anlayabilmemiz için 1920 yılı sonlarında yoğunlaşmış 1921 yılı boyunca devam eden fabrika çalışmalarına bakılması gerekmektedir. 13 Ekim 1920 tarihli bir belgede 13 Ekim 1920 tarihinden 30 Nisan 1921 tarihine kadar Ali Efe ile ortak işlenen pamuk mahsulatı bilançosu verilmiştir. Belgede, mübayaa olunan pamuğun bedeli ve toplamı, şirket fabrikasında imal olunan pamuğun ücreti, Koçarlı'da Mehmet Bey fabrikasında imal olunan pamuğun ücreti ve Ali Efe fabrikasında imal olunan pamuğun ücreti verilmiştir. Bu bilgilerin devamında satılmış çekirdeğin bedeli, elde mevcut pamuğun bedeli gibi konularda ayrıntılı bilgi verilerek, Ali Efe ile Selahattin Bey-Ali Efendilerin eşit olarak 107.223 kuruş, toplamda ise 216.446 kuruş kar elde ettikleri belirtilmiştir¹⁵.

Verilen bilgilerden Koçarlı'da Mehmet Bey'in fabrika işlettiği, Yenipazar'da ise Yörük Ali Efe ile yakın arkadaşları Selahattin Bey ve Ali Efendilerin ortak olarak fabrikayı işlettikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte fabrikanın satın mı alındığı yoksa icar mı tutulduğu konusunda bilgi verilmemiştir. Bu bilgiler ilerleyen aylar da Selahattin Bey'in Yörük Ali Efe'ye gönderdiği birçok telgrafın anlaşılmasında oldukça önemlidir. Telgraflarda özellikle kiremit ihtiyacına, usta ihtiyacına, çırık ve çeşitli alet ihtiyaçlarına vurgu yapılması

¹¹ Pancar, age, 220-230.

¹² Ş. Oğuz Alpkaya, *Yörük Ali Efe*. (Ankara: Demkar, 2009), 418.

¹³ Nuri Köstüklü, *Milli Mücadele'de Manisa-Uşak-Afyonkarahisar-Konya Hattı*. (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2009), 16.

¹⁴ Alpkaya, age, 418-425.

¹⁵ Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi Yörük Ali Efe Dosyası (ATASE Arş. YAED), K:7, G:1224, B:1-2.

fabrikaya ek binaların yapıldığını ve eksik malzemelerin tedarikine çalışıldığını göstermektedir.

Konuyla ilgili 22 Ekim 1920 tarihinde Yörük Ali Efe'ye bir telgraf gönderen Selahattin Bey, gelen kiremitlerin bir kısmının fabrikanın üzerine çıkartıldığını, kalanında aşağıda olduğunu, Koçarlı'da Mehmet Bey'den henüz haber gelmediğini belirtmiştir¹⁶. Bu telgraftan sekiz gün sonra Selahattin Bey Yörük Ali Efe'ye bilgi vermeye devam etmiştir. Yörük Ali Efe'nin hareketinin ertesi günü altı araba alet gelmiştir. Selahattin Bey Mehmet Bey'den aldığı telgrafta on bin kiremit alındığını, fakat arabaya ihtiyaç olduğunu belirtildiğini bildirerek, üç arabada Kızıltepe'de İbrahim Çavuş'un istediğini yazmıştır. Telgrafta arabalara kazanın yükletilmesinin bildirildiği, makinenin temizlenmekte olup prova edileceği, fabrika işlerinin bir an evvel bitmesi için gerekli malzemelerin gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁷.

Selahattin Bey ihtiyaçları olan kayış, çukruk, bıçak, çekiç örsü gibi malzemeleri farklı yollardan temin etmeye çalışmış ve kazanı getirmenin de bir yolunu bulacağını bildirmiştir¹⁸. Yörük Ali Efe'ye "Ben şu fabrikanın bitmesini sizden ziyade istiyorum" diyen Selahattin Bey, fabrikada dört çukruk çalıştığı için çok iş çıkmadığını, Söke'ye tren işlemeye başlamış olduğundan fabrika eksiklerinin İzmir'den daha kolay getirileceğini ifade etmiştir. Telgrafta ayrıca usta bir makinist olmadan hiçbir aletin birleştirilemeyeceği, en azından çukrukların bir an evvel birleştirilmesinin şart olduğu yazılmıştır¹⁹. Çukruklar ağırlık kaldırmada kullanılabildiği gibi, pamuğun çığitten ayrılmasında da kullanılabilmektedir. Telgrafta çır çır fabrikasından bahsedilmiş olması ve diğer bazı telgraflarda tüccarların getirdikleri pamuklardan bahsedilmesi, çukrukların kaldıraç görevinden ziyade pamukların çığidinden ayrılmasında kullanıldığını göstermektedir. Mevcut durumdan fabrika eksiklerinin çalışmaları oldukça olumsuz etkilediği, tüm gayretlere rağmen noksanların giderilemediği, buna rağmen malzemelerin temini için büyük çaba harcandığı anlaşılmaktadır.

1920 tarihinde Selahattin Bey'in gönderdiği son telgraf 15 Ekim tarihlidir. Bunda da taş yüklü büyük bir arabanın ve bacaların geldiği, İbrahim Çavuş'un bir miktar kiremit sevk edeceği, şirket fabrikası ustası Atçalı Mustafa'nın firar ettiğinden fabrikanın makinistsiz kaldığı bildirilmiş ve Koçarlı'dan mahlac geldiği, her hafta oradan yedi sekiz yüz kıyye mahlac işlenebilirse işlerin yoluna girebileceği ifade edilmiştir²⁰. 25 Aralık'ta ise Hacı İbrahim Bey Bozdoğan'da bulunan Yörük Ali Efe'ye iki araba kiremidin mevcut bulunduğunu, arabasının altı yüz kuruş olduğunu bildirmiştir²¹.

Yörük Ali Efe'nin zaman zaman Yenişehir, Muğla gibi yerlere gittiği telgraflarda görülmekle beraber, 1921 Ocak ayı itibarıyla Efe'nin Çine'de bulunduğu anlaşılmaktadır. 2 Ocak'ta Yenipazar'da bulunan Selahattin Bey tarafından Yörük Ali Efe'ye gönderilen bir telgrafta, Kızıltepe'de tuğla kalmadığı belirtilmiş, Yenipazar'a gelen develerin devecilerle beraber Kızıltepe'ye mi gitmelerini yoksa Yenipazar'da mı kalmaları gerektiği sorulmuştur. Selahattin Bey'in telgrafından fabrika için hala tuğlaya ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Selahattin Bey hem mevcut durum hakkında Yörük Ali Efe'yi bilgilendirmiş, hem de develerin hareket tarzını Efe'den sormuştur²². 12 Ocak'ta ise gelişmeler hakkında Yörük Ali Efe'ye bilgi

¹⁶ ATASE Arş. YAED, K:4, G:812, B:1.

¹⁷ ATASE Arş. YAED, K:2, G:427, B:1.

¹⁸ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1182, B:1

¹⁹ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1176, B:1-2.

²⁰ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1150, B:1-2-3, Yapılan araştırmada mahlac kelimesinin Ege yöresinde işlenmeye hazır pamuk için kullanılan yöresel bir kelime olduğu belirlenmiştir.

²¹ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1139, B:1.

²² ATASE Arş. YAED, K:6, G:1170, B:1.

verilmeye devam edilmiştir. “*Bilhassa ellerinizden ve ayaklarınızdan öperek arz-ı ihtiramlar takdim eylerim*” denilen telgrafın kim tarafından gönderildiği belli olmamakla beraber, yeni yapılan bina için gerekli olan kiremitten söz edilerek, Selahattin Bey ve arkadaşı Ali Efendi’nin her bir arabaya 750 kuruş fiyat istedikleri fakat evvelki fiyata göre hesap yapılması teklif edildiği belirtmiştir. Telgrafın sonunda “*Baki hissi afiyetle teveccühünüzün bekasını dilerim efem*” denilerek, “*Kurşun kalemle yazıldığından kusurumun affını dilerim*” denilmiştir²³. Her ne kadar günümüz ulaşım araçları içinde develere rastlanmasa da Milli Mücadele yıllarında develerin özellikle yük taşımada sıkça kullanıldıkları görülmektedir. Telgrafta istenilen tuğlanın yeni bina yapımı için olduğu anlaşılmaktadır. Telgrafın sonunda geçen ifadeler ise Efe’ye duyulan saygı ve hürmeti göstermesi bakımından önemlidir.

Yenipazar’dan Direcikli Nuri tarafından 6 Ocak 1921 tarihinde Yörük Ali Efe’ye bir telgraf gönderilmiştir. Bu telgrafta Nuri Bey, değirmende çalıştırılan Mehmet’in askeriye tarafından alındığını belirterek, değirmende kimsenin kalmadığını belirtmiş, bir bakıma değirmende kimi istihdam edebileceğini Yörük Ali Efe’den sormuştur²⁴. Bu durum Yörük Ali Efe’nin cephedeki gelişmeleri takip etmekle birlikte cephe gerisinde halkın yaşamlarını devam ettirmeleri adına gerekli birimlerin faaliyetlerine devam etmelerine önem verdiğini göstermektedir. Değirmenin faal olması bölge halkının un ihtiyacının karşılanmasında önemli olduğu kadar, muhacirlerin doyurulması bakımından da büyük öneme sahiptir.

15 Ocakta gönderilen telgrafın gönderildiği yer ve kişi belli değildir. Fakat konuyla ilgili sonraki tarihlerde gönderilmiş telgraflardan anlaşıldığı kadarıyla bu telgrafın Yenipazar’da çırçır fabrikası kâtibi Ekrem Hilmi Bey tarafından gönderilmiş olması pek muhtemeldir. Ekrem Hilmi Bey o günlerde çır çır fabrikası kâtibi olup Yörük Ali Efe’ye fabrika çalışanları, malzemeleri ve ihtiyaçları gibi konularda birçok telgraf göndermiştir. “*Velinimetim, muhterem Efem*” hitabıyla gönderilen telgrafta, yürütülen faaliyetler hakkında önemli bilgiler verilmiştir. Buna göre; bina için gönderilen 144 liranın makbuzunun alındığı belirtilerek, şimdilik fabrikaya ait noksan işlerin kalmadığı ifade edilmiştir. Bu ifadelerden sonra fabrika hakkında bilgi verilerek, önce gönderilmiş olan çıkırıkların eksiklerinden dolayı iki çıkırık aletiyle bir çıkırık meydana getirildiği yazılmış, kerestenin devamının geleceğinin ümit edildiği, yapılan binanın kiremitle üstünün örtüldüğü, taban ve tavanlarının da yapılmasına çalışıldığı ve bina bittiğinde etrafına duvar örüleceği bildirilmiştir. Telgrafta son olarak, çifte kundakların kundakçı Ahmet Efendi’ye götürüldüğü, en iyi şekilde yapılacağı fakat cila için lazım kezzap suyu olmadığından bunun Söke’den istendiği belirtilmiştir. Gelir gelmez kundakların eski rengine döneceği belirtilerek, kundağın düzgün kesilmesi için ustanın namluları istediğinden mümkün ise acele gönderilmesi yazılmıştır²⁵. İki çıkırıktan bir çıkırık yapılması malzemelerde sıkıntı olduğunu, yeni binadan bahsedilmesi ise fabrikaya ek bina yapılmış olabileceğini göstermektedir. Tüfek kundaklarının boyanmasına, tamirine dikkat çekilmesi ise cepheye yönelik bir faaliyet olsa gerektir.

İlerleyen günlerde fabrika, usta ve malzemelerle ilgili haberleşmeler devam etmiştir. Koçarlı’dan Hacı Yunuszade Mehmet Kazım Bey “*Çine’de kardeşim Yörük Ali Efe’ye*” hitabıyla bir telgraf göndermiştir. Mehmet Kazım Bey fabrika ustası için yalancı çıktığını belirterek, affını istemiştir. Aletler yeni tamamlandığından Koçarlı fabrikasını yoluna koyamadığını açıklamış, yedi sekiz gün içinde fabrikayı düzene koyacağını ve ustayı bir

²³ ATASE Arş. YAED, K:5, G:922, B:1.

²⁴ ATASE Arş. YAED, K:5, G:922, B:1.

²⁵ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1146, B:1-2. Tüfeklerin en önemli kısımlarından biri olan kundaklar ise dipçik ve el kundağı olarak ikiye ayrılır. Dipçik tepmenin omuzda absorbe edilmesini sağlarken, el kundağı namlu ısısını yalıtarak diğer elle tüfeğe yön verilmesini sağlar.

haftalık gönderebileceğini belirtmiştir. Telgrafta usta ile ilgili Söke'den vesikasız Rum bırakılmadığının Selahattin Bey'e yazıldığı, Selahattin Bey'in teşrifi ile ustanın tedarik edilip gönderileceği bildirilmiştir. Mehmet Kazım Bey arkadaşı Tahir Efendi hakkında da Yörük Ali Efe'ye bilgi vererek, namuslu, her konuda güvenilebilir biri olduğunu belirterek, gerektiğinde kendisine yardım edilmesini rica etmiştir²⁶. Koçarlı'da halen işletilmekte olan iki çırçır fabrikası mevcuttur. Ayrıca çevre ilçe ve köylerden getirilen zeytinlerde ilçede bulunan zeytinyağı fabrikasında işlenmektedir. Telgraftan anlaşıldığı kadarıyla fabrikanın işler hal getirilmesi için o günlerde büyük gayret gösterilmiştir. Savaş şartlarında bir ustanın bulunması, bir yerden diğer yere gönderilmesi, fabrika aletlerinin tedariki oldukça zor şartlarda gerçekleşmektedir. Tüm sıkıntılara rağmen zor günler birbirlerine dayanmak suretiyle geçirilmeye çalışılmıştır.

26 Ocak 1921 tarihinde Selahattin Bey hem kendi durumunu hem de çevredeki gelişmeleri Yörük Ali Efe'ye iletmiştir. Eşinin rahatsızlığından dolayı Söke'ye gidemediğini söyleyerek, en kısa zamanda Söke'ye giderek makinistleri getireceğini ifade etmiş, bez fiyatlarının orada düştüğünü, altı renkte 484 kıyye bez aldığını, devci Osman ile gönderdiğini belirtmiştir. Bu bezin Efe'ye yetmeyeceğini bildiğini söyleyen Selahattin Bey, bez satan tüccarlardan Tavaslı Hacı Emin gibi kişilere söylendiğinde bunların kendisini (Efe'yi) kıramayacaklarını, yardımcı olacaklarını belirtmiştir²⁷. Selahattin Bey'in bir sonraki telgrafından Söke'ye giderek hemen bir makinist bulunduğu, makinistin İtalyan tebaasından olduğu için İtalyan komutanlığına müracaatla kefalet vermek suretiyle izin aldıkları öğrenilmektedir. Makinist ve ailesi Koçarlıya getirilerek, ev bulunmuş ve yerleştirilmişlerdir. Üç-dört yapıcı usta isteyen Selahattin Bey, Mehmet Efe hareket etmek üzere olduğundan fazla yazamadığını belirterek, yakında geleceğini yazmıştır²⁸. Milli Mücadele yıllarında Eğridir'e kadar uzanan Aydın demiryolu Aydın muharebeleri ve cephenin açılması sonucu Köşk-Umurlu arası tahrip edilmiş, hattın İzmir'den Umurluya kadar olan kısmı işgal bölgesinde kalırken, Köşk'ten Eğridir'e kadar olan kısım Kuva-yı Milliyecilerin elinde kalmıştır. Bu hattın makinistleri ise genelde Rum ve Ermenilerdir. Kuva-yı Milliyeciler bu hattın çalıştırılmasında azınlık unsurlardan faydalanmıştır²⁹. Fakat önceki belgelerden de anlaşılacağı gibi bu günlerdeki makinist isteğinin trenlerin kullanılmasına yönelik olmaktan ziyade fabrika aletlerinin birleştirilmesi için olduğu anlaşılmaktadır. Selahattin Bey "*yegâne istinatgâhum*" dediği Yörük Ali Efe'ye verdiği sözü tutarak makinisti Söke'den getirmiştir. Alınan bezin yetmeyeceğinin söylenmesi ise Efe'nin bezi kişisel kullanımdan çok cepheye yönelik tedarik etmeye çalıştığını akla getirmektedir.

Yörük Ali Efe bir taraftan cephe gerisindeki sorunlarla uğraşırken, diğer taraftan askerin iâşe ve ikmaliyle ilgili faaliyetlerine devam etmiştir. Menderes Grup Komutanı Nazmi Bey tarafından, otuz takım kışlık elbise ile aynı miktarda yağmurluğun Ali Efe'ye gönderilmek üzere Denizli Kalem Riyasetine sevk edildiği, yaklaşık otuz adet başlığınsa yakında gönderileceği bildirilerek, bunların beş takımının Hüseyin Efe emrindeki efrada verilmesi yazılmıştır³⁰. Menderesler Grubu Kuşadası Süvari Müzaheret Takım Komutanı tarafından yazılmış olan telgrafta ise, mazbatası Yenipazar şubesine verilmek üzere iki adet Alman burulör mavzerinin Yörük Ali Efe'den teslim alınmış olduğu bildirilmiştir³¹. Kış şartlarında

²⁶ ATASE Arş. YAED, K:7, G:1272, B:1.

²⁷ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1210, B:1.

²⁸ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1071, B:1.

²⁹ Aker, age, 242.

³⁰ ATASE Arş. YAED, K:5, G:925; B:1, Aydınel, age, 278.

³¹ ATASE Arş. YAED, K:5, G:926, B:1.

cephenin iâşe ve ikmalî daha da bir önem kazanmaktadır. Çünkü askerî ihtiyaçlarının yeterli derecede karşılanmaması hastalıkları, hastalık ise moral bozukluğu ve başarısızlığı beraberinde getirecektir. Bunun için tüm imkanlar kullanılarak cephenin ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.

Muğla, Batı Anadolu Kuva-yı Milliye'sinin askerî ihtiyacının karşılanmasında büyük hizmetlerde bulunduğu gibi cephenin ikmalî konusunda da gayretli faaliyetler yürütmüştür. Yörük Ali Efe'nin Muğla ile olan yakın irtibatı bu günlerde de devam etmiştir. Muğla Belediye Reisi Mehmet Rağıp Bey, tamir ve bir kısmını yeniden imal ettirmek için kendisine gönderilen at başlıklarının biraz geciktiğini, sebebinin ise Rumların yortusuna tesadüf etmesinden ileri geldiğini, on gündür hazır olduğunu fakat Efe Çine'de olmadığı için gönderilemediğini, tamir ücretinin de yirmi beş kuruş olduğunu belirtmiştir³². Atların bakımı, beslenmesi, eğeri, başlığı gibi konular mücadele yılları boyunca önemini korumuş bir konudur. Atların sevk ve idaresi için kullanılan temel bir donatım olan başlıkların Muğla'da tamir edilerek gönderilmiş olması, kolayca karşılanabileceği düşünülen ihtiyaçların dahi o yıllarda hiçte kolay karşılanmadığını göstermektedir.

Muğla Heyet-i Milliye Reis-i Sanisi Ahmet Saadettin tarafından Yörük Ali Efe'ye gönderilen telgraftan Efe'nin Muğla'dan silah talebinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu talebe Ahmet Saadettin Bey özetle şöyle cevap vermiştir: Karargâhta fazla silah olmayıp elde edilen üç adet Alman mavzeri, üç adet muaddel martin efrat ile gönderilecektir. Muğla ve Ahiköy havalisinde silah araması için yeni müfrezeler çıkarılmıştır. Yeni silahlar ele geçer geçmez bunlarda hemen gönderilecektir³³. Özellikle silah ve cephaneden kısıtlı imkânların sonuna kadar zorlandığı, artık halkın elinde de fazla silah kalmadığı anlaşılmaktadır.

19 Nisan 1921 tarihi itibarıyla Muğla'da bulunan Yörük Ali Efe'ye Atça'dan arkadaşı Hacı Ali tarafından bir telgraf gönderilmiştir. Hacı Ali telgrafta; mevcut elli efradın yirmi beş adet fişeklik noksanı olduğunu, durumun Heyet-i Merkeziye'ye bildirildiğini, emredildiği gibi fişekleri Mehmet Efe'den alacaklarını ifade etmiş ve hangi gün hareket edilmesinin bildirilmesini istemiştir³⁴. Söke'den Kalem Reisi Osman ise “*müfrezemiz efradının ve hayvanlarının iâşelerinin itası gerekli makama arz edildi*” diyerek, Yörük Ali Efe'ye bilgi vermiştir³⁵. Kuva-yı Milliye'den düzenli orduya geçişte iâşe ve ikmal konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Telgraftan anlaşıldığı üzere 1921 tarihi itibarıyla hala askerlerin ve hayvanların iâşelerinin karşılanmasında bir takım güçlüklerle karşılaşılmaktadır.

Aydın Kalem Reisi Osman Bey'in verdiği bilgi cephanenin güney cephesinden de istendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Osman Bey cephanenin güney cephesinden istendiğini fakat gelmesinin zaman alacağını belirtmiş ve cephaneden tedarik edildiğinde gerekli mahallere askerî sevk edileceğini bildirmiştir³⁶. Mevcut imkânsızlıklardan kaynaklanan olumsuzlukların sevkîyatı etkilediği, gecikmelere yol açtığı anlaşılmaktadır. Millî mücadele şartlarında nakil vasıtalarının yetersizliği vatanseverleri sabırlı bir bekleyişe mahkûm etmiştir. Yine 30 Haziran 1921 tarihinde “*Çine'de Millî Kahraman Yörük Ali Efemize*” hitabıyla gönderilen telgrafta cephanenî ihtiyacı dile getirilmiştir. Koçarlı Belediye Reisi, Tenvir ve İrşat Heyeti Reisi tarafından gönderilen telgrafta; Yunan'a karşı namusu, dini ve vatanı müdafaaya ve muhafazaya çalışan pek büyük gayretler ortaya koyan Durmuş Ali Efe'nin silah ve cephanenî hususunda pek büyük sıkıntı içinde olduğu Efe'ye iletilerek, bir miktar dinamit aldıkları fakat

³² ATASE Arş. YAED, K:5, G:927, B:1.

³³ ATASE Arş. YAED, K:4, G:768, B:1.

³⁴ ATASE Arş. YAED, K:4, G:764, B:1.

³⁵ ATASE Arş. YAED, K:5, G:892, B:1.

³⁶ ATASE Arş. YAED, K:5, G:893, B:1.

silah ve cephaneye bulamadıkları bildirilmiştir. Telgrafların devamında silah ve cephaneye temini Yörük Ali Efe'den istenilmiş, her nerede imkan varsa bir miktar silah ve cephanenin kendilerine gönderilmesi "*himmet, gayret ve vatanperveranelerinden*" beklendiği yazılmıştır³⁷.

22 Eylül 1921 tarihinde Hafız Hidayet, Yörük Ali Efe ve Nevzat Bey'in kendisinden istediği malzemeler hakkında bilgi vermiştir. Telgrafta "*mektubunuzu aldım mefharetle okudum*" denilerek, sipariş edilen ipeğin her bir çilesi on kuruştan dört yüz kuruşa kırk çile aldığını, Aziziye barutu bulamayıp üç paket İngiliz barutu olduğunu istenilirse gönderilebileceği, yine de aramaya devam edildiği belirtilmiştir. Telgrafların devamında "*Nevzat Bey Kardeşime*" hitabıyla on iki numara olmak üzere yüz tanesi 250 kuruşa alındığını Postacı İbrahim ile gönderildiğini bildirilmiş fakat gönderilen şey hakkından bilgi verilmemiştir³⁸. İpek elle ya da makinelerle çözülerek çile haline getirilir. Bu ipeklerin tezgâhlarda dokunarak kumaş haline getirildiği düşünülürse Yörük Ali Efe'nin bu çileleri bir şeyler dokutmak için istemiş olduğu anlaşılmaktadır.

Tekrar Yörük Ali Efe'nin cephe gerisindeki ekonomik ve sosyal faaliyetlerine dönülecek olursa Yenipazarla, Koçarlıyla farklı konularda haberleşmenin devam ettiği görülür. Gönderilen telgrafların çoğunlukla konusu fabrika işleriyle, eksikleriyle ilgilidir. 27 Mart tarihinde Selahattin Bey fabrika hesabına gönderilen paralarla ilgili detaylı bilgi vermiştir. Buna göre; 152.249 kuruş Süleyman Çavuş idaresi zamanında Selahattin Bey tarafından fabrika masraflarına sarf edilmiş, 10.000 kuruş Ali Efe'den nakden alınmış, 50.000 kuruş Mehmet Ali Efe'den nakden alınmış, 20.000 kuruş Şükrü Bey'den nakden alınmış, 4.500 kuruş girişimciden alınmıştır. Verilenlerden de anlaşılacağı üzere fabrika hesabına Selahattin Bey tarafından sarf edilen meblağa karşı gönderilen ödeme 67.749 kuruş azdır³⁹. Önce kendi harcadığı miktarı verip sonra gönderilen paraların kim tarafından ve hangi tarihlerde gönderildiğini, her gönderilen miktarı sarf edilenden çıkartarak belirten Selahattin Bey'in bir bakıma harcamadaki açığının giderilmesi için ayrıntılı bir hesap gönderdiği düşünülebilir.

Temmuz'a gelindiğinde Yörük Ali Efe'nin Koçarlı'da Hacı Yunuszade Mehmet Kazım Bey'den yulaf ve kayış istediği anlaşılmaktadır. Mehmet Kazım Bey, yulafın orada henüz çıkmadığını fakat Söke'den dört çuval istediğini, kayış konusunda ise kendisinin kusurunun affedilmesini çünkü kendi fabrikasının ve icar tuttuğu fabrikanın işlediğini, elinde olsa gece göndereceğini bildirmiştir. Telgrafta ayrıca aziz bir doktor arkadaşının gönderildiğini, muhitin yabancı olduğu ve sahibin çıkılması gerektiği belirtilmiştir⁴⁰. Yörük Ali Efe'nin güç ve otoritesine rağmen hayvan yemi olarak kullanılan yulafı dahi yakın arkadaşları vasıtasıyla temin etme yoluna gidip, kimseden zorla almaması onu diğer Efelerden ayıran en önemli özelliklerinden biri olsa gerektir. İstese güç ve otoritesini keyfî uygulamalarda kullanabilecek olan Yörük Ali Efe bu yola hiç başvurmayarak, bölge halkının güven kaynağı olmuştur.

8 Temmuz'da Yenipazar'dan Hacı Mehmet Ağa kendisinden istenilen deve sürücüsünün gönderildiğini, deve sürücüsü Tahir Efendi'nin namuslu ve işinin ehli bir kişi olduğu belirtilerek, Yörük Ali Efe'ye baki selamlar etmiştir⁴¹. Bu telgraflar cephe gerisinde nasıl bir dayanışmanın sağlandığını, Yörük Ali Efe etrafında oluşan dairede herkesin nasıl imkanlarını sonuna kadar kullanmaya azmetmiş olduğunu göstermektedir. Bir deve sürücüsünün gönderilmesi birkaç gün alabilmektedir. Bu durum cephe verilen mücadelenin bir benzerinin cephe gerisinde imkansızlığa, çaresizliğe karşı verildiğini göstermektedir. 24

³⁷ ATASE Arş. YAED, K:5, G:897, B:1.

³⁸ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1123, B:1.

³⁹ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1143, B:1.

⁴⁰ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1083, B:1.

⁴¹ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1187, B:1.

Temmuz 1921 tarihli Dalamada Osman Ustazade Süleyman Çavuş tarafından Yörük Ali Efe'ye gönderilen telgraf, az da olsa sitem içermesi bakımından önemlidir. Çünkü Süleyman Çavuş:

Bugün yaveriniz Şükrü Bey'den kanun şeklinde altı maddelik bir mektup aldım. Boyaya verilecek dört yüz elli lirayı emriniz üzere talep ediyor. Madem emrediyorsunuz ben bu parayı verecek isem de bu gün vaktim yok...

diyerek, paranın on beş gün içinde gönderileceği belirtilmiştir⁴². Olayın tam mahiyeti bilinmemekle birlikte Yörük Ali Efe'nin usulsüz yolla para toplama, milletin malına zarar verme gibi konularda çok hassas hareket ettiği göz önünde bulundurulursa Süleyman Çavuştan istenen paranın borcu olabileceği gibi arada bir yanlış anlaşılmanın da olması mümkündür.

1921 yılı sonuna kadar fabrika ile ilgili sıkıntının devam ettiği Yörük Ali Efe'ye gönderilen telgraflardan anlaşılmaktadır. 13 Temmuz'da "Emminiz" şeklinde gönderilen telgraftan, fabrika için iyi bir kâtime ihtiyaç duyulduğu, fabrikanın masrafını azaltmak ve daha hesaplı işler hale getirmek için Yeniceli İbrahim'in yerine Atçalı Şükrü Efendi'nin tayininin istendiği anlaşılmaktadır⁴³. Fabrika katibi Ekrem Hilmi Bey de müdür Ali Rıza Efendi zamanında Ocakçı Ömer, bekçi ve postacı maaşlarının ödendiğini, ustaya ise elli lira verilirken yetmiş liranın da sonra verildiğini belirtmiş, müdür beyin görevi bırakmasından sonra kendisinde kalan kırk lirayı vereceğini söylemesine karşı vermediğinden bu kişiye gerekli emrin verilmesi lüzumu ifade ederek, hürmetlerini sunmuştur⁴⁴. Yine pamuk vakti yaklaştığından kazanın temizlenmesi için kendilerine dört beş gün izin verilmesini Yörük Ali Efe'den isteyen Ekrem Hilmi Bey, dört çıkırığın tamir edildiğini, odunların oldukça ucuza alındığını, yapıcılardan gelen olmadığını, ocağın henüz bitmediğini ifade etmiştir⁴⁵. Ekrem Hilmi Bey'in fabrikanın temizlenmesine dikkat çekmesi, çıkırıkların tamir edildiğini yazması bölgede pamuk mevsiminin geldiğinden fabrikadaki hazırlıkların bir an evvel bitirilmesi yönünde gayretli faaliyetlerin yürütüldüğünü göstermektedir.

28 Ekim'de verilen bilgiler yapılan hazırlıklar neticesinde işlerin oldukça iyi olduğu yönündedir. Fabrika gece dahi çalışmakta olup, çıkırık dairesine alınan Ömer'in gecede çalışmasından dolayı kendisine elli kuruş ücret verilmesi Yörük Ali Efe'den istenmiştir. Ekrem Hilmi Bey bu defa da fabrikaya pamuk getiren tüccarların hamal getirmemesinden yakınmış, Aydın muhacirlerinden Hasan Ağa adlı birinin bulunduğunu fakat kendisine sorulmadan işe alınmadığı belirtilmiştir⁴⁶. Ekrem Hilmi Bey 29 Kasım 1921 tarihli telgrafında; tahtacıların gelmiş olup dört yüz kırk sekiz adet kereste biçmiş olduklarını, yapıcı ustaların yeni yapılan evin duvarlarını tamamladıklarını ve makine dairesinin harap olan duvarlarının tamir edileceğini bildirilmiştir. Hanenin tavan ve tabanı için kereste hazırlamak amacıyla hanelerinden aletlerini almak ve çamaşır getirmek için izin isteyen ustalara ise izin verilmediğini belirterek, bir an evvel o tarafa gelenlerle çamaşır gönderilmesini istemiştir⁴⁷.

"Yörük Ali Efe fabrikası katibi Ekrem Hilmi" şeklinde Mehmet ustaya gönderilmiş olan telgrafta ise iki ocak kireç için hala haber gelmediği, kirece pek çok lüzum olduğu, acele çıkartılıp malumat verilmesi istenmiştir⁴⁸. Ekrem Hilmi Bey bir sonraki telgrafında, ustalar namına gönderilen aletlerin işlerini tam göremediğinden bıçkı, el rendesi gibi malzemelerin

⁴² ATASE Arş. YAED, K:6, G:1099, B:1.

⁴³ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1141, B:1.

⁴⁴ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1128, B:1.

⁴⁵ ATASE Arş. YAED, K:7, G:1236, B:1.

⁴⁶ ATASE Arş. YAED, K:7, G:1219, B:1.

⁴⁷ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1067, B:1.

⁴⁸ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1204a.

acilen gönderilmesini ve ustalara çamaşırda gelmemiş olduğundan çamaşırında bir an evvel gönderilmesini Yörük Ali Efe'den rica etmiştir. Ayrıca telgrafta şu bilgilere yer verilmiştir; Uygun fiyatta selviler bulunmaya çalışılmış bir miktar uzun latalar biçtirilmiştir. Bozdoğan'dan gelecek selvilerden üç dört ağaç daha alınacak ve uzun latalar kestirilecektir. Tahtacılar selviler gelinceye kadar evlerine gitmiş, selviler geldiğinde hemen işe başlayacaktır. Kireç yapan usta henüz gelmemiş olup ocak işiyle uğraşmaktadır. Tahtacılar kırk lira verilmiştir. Paraları az kalmış olup, çivi için de Söke'ye sipariş verilmesi istenmiştir⁴⁹. Yörük Ali Efe hem cephe ihtiyaçlarıyla ilgilenip hem de zaman zaman baskınlara gittiğinden fabrika işleri ile daha çok Ekrem Hilmi Bey, Hacı Hasan Emmi, Selahattin Bey gibi kişiler uğraşıyor olsa gerektir. Bu kişiler fabrikanın eksiklerini bildirmeye çalışmakta ve yapılan işleri, alınan kararları Yörük Ali Efe'nin onayına sunmaktadırlar. Yörük Ali Efe ise ihtiyaçların karşılanması için elinden geleni yapmaktadır.

Muhacirlerle ilgili başlığa geçmeden önce 15 Eylül 1921 tarihinde Yörük Ali Efe'nin bayraklık kumaş, saçaklı sırma, barut isteğine karşı Hafız Hidayet Bey'in gönderdiği telgrafta yer verilecektir. Hafız Hidayet Bey kendisinden istenilen bayramlık kırmızı atlas kumaş bulamadığını, gönderdiği ketenin daha uygun olacağını düşündüğünü, iki endaze kadar aldığını fakat etrafına gereken saçaklı sırmının da bulunamadığını, düz sırma istenilirse bulunabileceğini belirtmiştir. Barut ise İtalyanlarda olduğunun öğrenildiğini fakat İtalyan idarecinin adalara gittiğinden, döndüğünde alınıp gönderileceği belirtilmiştir. Hafız Hidayet Bey kurtuluş gününe olan özlemini de şöyle dile getirmiştir:

...bu defa ki ilan üzerine cihat arzumuz farz-ı ayn oldu. Burada gönüllü efrad kaydolmaya başladı. Cenab-ı Hak müsaade buyurursa biz de sizin bayrağa kayd olarak, Cenab-ı Hakkın inayetiyle o sizin hazırlamış olduğunuz bayrağı mukaddes toprağımızın en sevgili Aydınımızın yakın zamanda kendi elinizle Topyatağı'ndaki mektebin köşesine rekiz etmenizi Cenab-ı Hak kısmet buyursun. Amin⁵⁰.

Bu belge adım adım zafere gidilirken nasıl bir yokluk içinde olduğunu göstermektedir. Düzenli Yunan ordusunu Aydın'dan atmış, defalarca baskınlara şoka uğratmış, Yunan komutanların yakalanması, öldürülmesi durumunda başına ödüller vaat ettiği Yörük Ali Efe, saçaklı sırmalı kırmızı atlas kumaş bulamamış ve keten kumaş, düz sırmayla yetinmek zorunda kalmıştır. Bu durum Yörük Ali Efe ve arkadaşlarının ne büyük bir mücadele verdiklerini, vatanlarını bağımsızlığı uğrunda nasıl bir yoklukla zafere gittiklerini göstermesi bakımından çok önemlidir.

Yörük Ali Efe'nin Muhacirlere Yönelik Faaliyetleri

Yunan işgal kuvvetleri işgalin başlangıcından itibaren diğer İtilaf Devletlerinden farklı bir işgal siyaseti izlemişlerdir. Bu işgal siyasetinin temelini Batı Anadolu topraklarının Yunanistan'a ilhakı oluşturmaktadır. Bunun gerçekleşebilmesi için ise işgal edilen yerlerdeki İslam ahalinin ya öldürülmesi ya da sürülmesi gerekmektedir⁵¹. Yunan işgal bölgesi altında kalan halk işgalin ilk gününden itibaren göç gerçeği ile tanışmış, Yunan ordusu vatan toprağından tamamen kovulana dek de bu muhaceret devam etmiştir. Göç demek yalın ayak, üst çıplak, sırtında çocukla çamurlu yollara düşmek demektir. Soğuk ve hastalık muhacirlerin peşini bırakmayan en amansız düşmanlarıydı. Bölgeye Tasvir-i Efkâr muhabiri olarak giden

⁴⁹ ATASE Arş. YAED, K:6, G:1138, B:1.

⁵⁰ ATASE Arş. YAED, K:5, G:931, B:1.

⁵¹ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi*. (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006), 52-53.

Arif Oruç'un muhacirleri Demirci Mehmet Efe'den sorması üzerine Efe'nin verdiği cevap mevcut durumu oldukça iyi anlatması bakımından şöyledir:

Eh onları savunuverme bana. İç yarası kardeşim. Hükümet düşünmez. Üstte başta yok, aç, çıplak. Hastalıktan, hummadan kırılı kırılı veriyorlar. Düşmanda çok itti kaktı... yüreğim rahat etmeye bir türlü. Çine öyle Koçarlı.. 20.000'den ziyade var. Nazilli muhacirlerine yemek dağıtıyorduk. Bir az yatak, yorgan buluversem, gayri düşüncem olmayacak...⁵².

Muhacirlerin durumu cephede düşmanla boğuşan, canlarını ortaya koyanları dahi ümitsizliğe düşürecek niteliktedir. İşgalin genişlemesi, çaresizliğini daha da arttırmıştır. Çünkü her geçen gün muhacirlerin sayısı artmakta ve bunların iâşe, ikmal, barınma sorunları güçleşmektedir.

Yunan işgal hareketinin başlamasından bu yana Çine muhacirlerin en önemli sığınak yerlerinden biri olmuştur. Burada bulunan Beşinci İmdad-ı Sıhhiye Heyeti de Seyfettin Bey vekâletinde çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. 1921 Nisan başlangıcında Yörük Ali Efe ile Hilal-i Ahmer Beşinci İmdad-ı Sıhhiye Heyeti Reisi Mehmet Lütfi Bey arasında Çine'de bırakılacak sağlık personeli hakkında sorun yaşanmıştır. Çine'deki muhacirlerin Beşinci İmdad-ı Sıhhiye Heyeti'nin hizmetlerine ciddi anlamda ihtiyaçları olmasına karşılık heyetin Lütfi Bey tarafından Söke'ye nakline emir verilmesine Yörük Ali Efe karşı çıkmıştır. Çünkü Çine muhacirlerin en kesif olduğu fakat doktorun olmadığı bir yerdir. Buna karşı Söke'de dokuz Müslüman, üç İtalyan, bir Rum doktor vardır. Yörük Ali Efe'ye göre "*Çine'nin bir kabahati varsa tam bir Türk hayatı yaşar bir memleket olmasıdır.*" Aynı zamanda Lütfi Bey'in Çine'nin sade hayatı yerine Söke'nin alafrağa hayatına hasret çektiği telgrafta belirtilmiştir. Çine'deki çok sayıdaki muhacirinin hastanesiz, doktorsuz bırakılmasının adil olmayacağını belirten Yörük Ali Efe "*hayat-ı hususiye uğruna sıhha-i umumiyenin kaybedilmemesi lüzumunu*" ifade ederek, Seyfettin Bey başkanlığında İmdad-ı Sıhhiye Heyetinin Çine'de kalmasını "*Ankara Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine*" kaydıyla Hilal-i Ahmer Cemiyetine yazdığı telgrafta belirtmiştir⁵³. Muhacirlerin sıkıntılarıyla baştan beri çok yakından ilgilenen Yörük Ali Efe'nin heyetin nakline şiddetle karşı çıktığı görülmektedir. Heyetin gidişine izin vermek istemeyen Yörük Ali Efe her zamanki gibi yaptığı hareketi gerekçeleri ile birlikte ilgili makama anlatmış ve uygun şekilde haklı isteklerinin yerine getirilmesini istemiştir.

Yörük Ali Efe'nin 3 Nisan 1921 tarihinde Seyfettin Bey'in Çine'de kalmasıyla ilgili telgrafına rağmen 21 Haziran'da doktor Seyfettin tarafından "*Huzur-u alilerine, pek muhterem efeme*" şeklinde kaleme alınan telgrafta verilen bilgidен Seyfettin Bey'in Ankara'ya gittiği anlaşılmaktadır. On iki gündür Ankara'da olduğunu belirten Seyfettin Bey nezle ve diş ağrısından dolayı mektubunun geciktiğini, kendisinin Hilal-i Ahmer yaralıları baştabipliği görevine getirildiğini belirtmiştir. Seyfettin Bey'in mektubundan Yörük Ali Efe'ye karşı derin bir sevgi ve hürmet duyduğu anlaşılmaktadır. Mücahitlerin yaralarını kendi eliyle saracağı için çok mutlu olduğunu belirten Seyfettin Bey, büyük gayeye ulaşmış büyük bayramı kutlayana kadar cansiperane çalışmaya devam edeceğini belirtmiştir. Seyfettin Bey tüm arkadaşlarına selam ederek, "*teveccühünüzün bekasını istirham eylerim efem*" diyerek mektubunu bitirmiştir⁵⁴. Seyfettin Bey'in Ankara'ya neden gönderildiğini bilememekle beraber, mektup Yörük Ali Efe ile Seyfettin Bey arasındaki yakın dostluğu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca mektuptan Seyfettin Bey'in ne derece büyük bir işe sahip çıktıklarının farkında

⁵² Yücel Özkaya, *Milli Mücadele'de Ege Çevresi*. (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1994), 107.

⁵³ ATASE Arş. YAED, K:5, G:979, B:1.

⁵⁴ ATASE Arş. YAED, K:5, G:904, B:1.

olduğunu, ciddi bir gayretle hasta askerlerin yaralarına merhem olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Yörük Ali Efe canını ortaya koyarak başlattığı mücadelede çok büyük hizmetler yapmış, düşmanı cepheden cepheye kovalamıştır. 1921 Haziran'ında ise Hilal-i Ahmer Cemiyetine yaptığı bağış ile yüklendiği davanın sadece askeri cephesinde olmadığını tam tersine tüm varlığı ile mücadeleyi omuzladığını bir kere daha göstermiştir. Konuyla ilgili 18 Haziran 1921 tarihinde Hilal-i Ahmer Beşinci İmdad-ı Sıhhiye Yenipazar dispanser tabibi Cevat Bey tarafından kaleme alınan yazı dikkat çekmektedir. Yazıda, “*Mücahid-i Muhterem Yörük Ali Efe'nin*” Hilal-i Ahmer Cemiyetine sekiz bin kuruşluk bağışta bulunduğu belirtilmiştir⁵⁵. 21 Haziran'da Kaymakam Ethem Bey de şimdiye kadar yapılmış olan hizmetlere bir yenisinin eklendiğini belirterek, Hilal-i Ahmer'e bağış yoluyla makama teslim edilen on bin kuruşun kaza Hilal-i Ahmer Şubesine verildiğini ifade etmiştir⁵⁶. Yine 21 Haziran'da Çine Hilal-i Ahmer veznedarı Alaiyeli Osman Efendi tarafından yazılan telgrafta, Yörük Ali Efe'nin Çine Hilal-i Ahmer'ine bağışlamış olduğu on bin kuruşun Hilal-i Ahmer veznesine teslim olduğunu gösterir geçici bir ilmühaberinin sandık makbuzu ile değiştirilmek üzere verildiği ifade edilmiştir⁵⁷.

23 Haziran'a gelindiğinde “*Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti Beşinci İmdad-ı Sıhhiye Heyeti Nazilli*” mührü ile Mehmet Lütfi Bey tarafından “*Mücahid-i Muhterem Yörük Ali Efe Hazretlerine*” şeklinde bir telgraf gönderilmiştir. Mehmet Lütfi Bey, Yenipazar'daki şubeye gelen bağış için:

Kalbinizin şecaat ve bahadırılığınız kadar hissiyat-ı insaniye alicenabane ile memlu olduğuna şahadet eder. Mert ve asil yürekli milli kahramanımızın vatan uğrunda muhaceret eden ve mecruh düşünelere yardıma çalışan Hilal-i Ahmer'e civanmurdane ihda ettiği meblağdan dolayı arz-ı şükran ederken mücahedenizde tefvikat-ı Rabbaniyenin daima sizinle beraber olması duasını tezkar ediyoruz.

diyerek, Efe'ye olan takdir ve şükran hislerini dile getirmiştir⁵⁸. Yeni teşkil edilmeye çalışılan şubeye yapılan yüz lira bağıştan dolayı Çine Hilal-i Ahmer Şubesi de Yörük Ali Efe'ye teşekkürlerini iletmıştır⁵⁹. Konuyla ilgili son telgraf 4 Temmuz'da Hilal-i Ahmer İmdad-ı Sıhhiye Heyet-i Reisi Mehmet Lütfi Bey tarafından gönderilmiştir. Telgrafta Yenipazar dispanser tabibi doktor Cevat Bey tarafından heyete bağışlanmış olan posta ile gelen seksen liraya karşılık düzenlenen senedin takdim edildiği belirtilmiştir. Ayrıca bağış için hazırlanmış senette telgrafa eklenmiştir⁶⁰. Verilen bilgilerde bağışta bulunulan miktar hakkında sekiz bin kuruş ile on bin kuruş şeklinde iki farklı ifade dikkat çekmektedir. Fakat ilk gönderilen telgraf ve son gönderilen telgraf ile verilen bağış makbuz senedinde yazılan miktar sekiz bin kuruş olduğundan diğer ifadelerin yanlışlıkla veya bağışın önemini belirtmek amacıyla biraz arttırılarak ifade edildiği düşünülebilir.

25 Haziran 1921 tarihli Hilal-i Ahmer İmdad-ı Sıhhiye Heyet-i Reisi Mehmet Lütfi Bey tarafından “*Muhterem Efem*” hitabıyla yazılan mektup bir yanlış anlaşılmaya açıklık getirmesi bakımından oldukça önemlidir. Mektup iki sayfa dolusu olup, Mehmet Lütfi Bey mektupta kendisini yanlış tanıdığını düşündüğü Yörük Ali Efe'ye nasıl bir insan olduğunu ve

⁵⁵ ATASE Arş. YAED, K:5, G:1030, B:1.

⁵⁶ ATASE Arş. YAED, K:5, G:1031, B:1.

⁵⁷ ATASE Arş. YAED., K:5, G:1036, B:1.

⁵⁸ ATASE Arş. YAED, K:5, G:1035, B:1.

⁵⁹ ATASE Arş. YAED, K:5, G:1032, B:1.

⁶⁰ ATASE Arş. YAED, K:5, G:1033, B:1; K:5, G:1034, B:1.

yaptıklarını bir bir anlatmıştır. Mehmet Lütfi Bey Efe'nin kendisi hakkındaki düşüncelerini nereden öğrendiğini ve Efe'ye olan sevgisini şöyle dile getirmiştir:

Ankara'da iken benim hakkımda sizin tarafınızdan muhtelif makamlara çekilmiş telgrafları gösterdiler. Son derece müteessir oldum. Memleketimize çoban arkasından gelen köpek gibi saldıran alçak bir millet Yunanlılara karşı silaha sarılan ve sonuna kadar tarihte emsali görülmeyen bir merdane kahramanlıkla mücadelede çarpışmakta devam eden bir Türk yiğidi olmağınız hasebiyle size karşı pek büyük bir hürmetim var. İşte bundan dolayı hakkımdaki yanlış zannınızın değişmesini arzu ediyorum. Ben size anlattıkları gibi alafranga bir adam değilim.

Mehmet Lütfi Bey, belirtildiği gibi olsaydı İstanbul'da büyük memuriyeti bırakıpta beş altı sene çöllerde yaralıları yardım için uğraşmayacağını, mütareke ile birlikte bir yandan Moskof'un diğer yandan Ermeni zulmü altında inleyen biçare felekzedeler için kışta kıyamette elbise, çamaşır, zahire, ilaç temini için çalışmayacağını belirterek, mektubuna şöyle devam etmiştir:

Ben bu havaliye gelinceye kadar yalnız Nazilli ve Koçarlı'da birer Hilal-i Ahmer dispenseri vardı. Ben memleketi bırakıp rahatı arayan bir adam olsaydım Nazilli'de iki yüz elli yataklı dört hastaneden başka Çine, Yenipazar, Köşk, Balyanbolu, Denizli, Dinar, Burdur, Antalya ve Söke'de yani her nerede muhacir ve lüzum var ise orada bir muayenehane açmak için uğraşmazdım. Çine'deki hastaneyi Hilal-i Ahmer namına ilk tesis için ilk emri veren ve oraya ilk doktoru gönderende benim.

Mehmet Lütfi Bey mektubunun devamında İstanbul'dan Anadolu'ya ilaç getirmek için verdiği çabayı anlatmış ve mektubunu şöyle bitirmiştir:

Başka biri benim hakkımda yanlış bir zan beslese bittabi değiştirmek için hiç zahmete girmem. Vatana hizmetiniz pek büyüktür. Sizi en saf ve en hamiyetli elmas gibi temiz yürekli bir kahraman addediyorum. Sizin gibi memleketini seven bir adam hakkında yanlış zan beslemeyi sizde arzu etmezsiniz ümidindeyim. Sıhhat ve afiyetinize dua ederek sözü bitiriyorum. Hürmetlerimin kabulünü rica ediyorum muhterem millet kahramanı.

Mehmet Lütfi Bey mektubunda gayret ve azminin sadece milletin sulh ve selameti için olduğunu en açık şekilde anlatmış, Söke'nin merkez yapılmasının da “*bir yüce makamın tensibi*” ile olduğunu belirtmiştir⁶¹. Bu mektup iki büyük vatanseverin düşmana, yokluğa, hastalığa karşı omuz omuza mücadele etmesine karşılık bir yanlış anlaşılmanın sonucu bu iki kahraman arasına nasıl soğukluk girdirdiğini göstermesi bakımından oldukça ehemmiyetlidir. Ayrıca bu mektup Mehmet Lütfi Bey'in Yörük Ali Efe'ye karşı ne büyük bir sevgi ve hürmet hisleriyle dolu olduğunu da göstermektedir.

Muhacirlerin iç acıtan durumu bölge ileri gelenlerini farklı yollara başvurmaya itmiştir. Bu durumun en güzel örneğini Yenipazar müdürü düzenlediği müsamere ile ortaya koymuştur. Yenipazar'da tamamen muhacirlerin yararına Koçarlı'dan gelecek heyetin de iştirakiyle Temmuz'un beşinci Salı günü bir müsamere düzenlenecektir. Biletlerden biri Yörük Ali Efe'ye sunulup tutarı Efe'nin hamiyetine bırakılmış, aynı şekilde bir diğeri de Hacı İbrahim Ağa gibi hamiyet sahibi birine gönderilmiştir. Ayrıca müsamerede satılmak üzere otuz adet yüz kuruşluk, atmış adet elli kuruşluk, yüz adet de yirmi beş kuruşluk bilet sunulmuştur. Müsamereye Koçarlı'nın genç ve zeki heyetleri ile Şube Reisi Binbaşı Besim Bey ve askeri mızıka da gelecektir. Telgrafın sonunda Efe'nin bu müsamereye katılmasının şiddetle arzu

⁶¹ ATASE Arş. YAED, K:5, G:1037, B:1.

edildiği özellikle vurgulanmıştır⁶². Bu program tüm zorluklara rağmen bölge ileri gelenlerinin ümit ve azimlerini kaybetmeyerek yeni çıkış yolları arama gayretlerini göstermektedir. Yörük Ali Efe'nin müsamereye gelmesi konusunda ısrarlı olunması ve Efe'ye sunulan biletin ücretinin belirtilmeyerek himmetine bırakılması Yörük Ali Efe'ye karşı duyulan büyük saygıyı ve muhabbeti göstermektedir.

8 Eylül 1921 tarihinde Koçarlı'da Atça müdürü, Aydınlı Kerestecizade, Sultanhisarlı Hacı Mehmet Beyzade tarafından muhacirler için yardım isteğini içeren bir telgraf Yörük Ali Efe'ye gönderilmiştir. Telgrafta, düşman işgali altında binlerce Müslümanın hayat ve namusunu müdafaa etmekte olan Durmuş Ali Efe'nin bulunduğu hattın düşman tarafından şiddetle muhasaraya alınması üzerine, Durmuş Ali Efe'nin yüz yetmiş iki çoluk çocukla Koçarlıya geldiği, orada kalan bin kadar nüfusunda bu gün yarın getirileceği bildirilmiştir. Koçarlı'da bulunan Muhacirine Yardım Heyeti muhacirlerin erzaklarının temini, evlere yerleştirilmeleri için dini ve insani vazifelerini ifaya çalışmalarına karşı maddi bakımdan sıkıntı içerisindeydiler. Bu durumda acilen gönderilecek nakdi yardıma çok ihtiyaçları olduğu Yörük Ali Efe'ye bildirilmiştir⁶³. Artan muhacir sayısı karşısında bölge ileri gelenleri çaresizlik içerisinde çevreden yardım sağlamaya çalışmaktadırlar. Fakat mevcut muhacirinin ihtiyaçlarının karşılanmasında zorlanılırken muhacirlere her gün yenilerin eklenmesi çaresizliği daha da arttırmıştır.

Sonuç

Cenup Cephesi Kumandanı Yörük Ali Efe bölgede her bakımdan sevilen, sayılan, görüş ve onayına başvuru bir Efe'dir. Yörük Ali Efe emrindeki kuvvetleri düzenli ordu emrine verdikten sonrada cephedeki gelişmeleri yakından takip ederek, Yunan ordusunu baskınlarla taciz etmeye, cephenin eksiklerinin karşılanması yönündeki faaliyetlerine devam etmiştir. Belgelerde de görüldüğü gibi fabrika işleri, bina tamiri, usta, makinist, kereste temini gibi konular cephe gerisinde Yörük Ali Efe'yi en çok meşgul eden meseleler olmuştur. Yine muhacirlerin ihtiyaçlarının karşılanması, sağlık hizmetleri yönündeki sıkıntıların giderilmesi yönünde de Yörük Ali Efe gayretli faaliyetler yürütmüştür. Efe'nin tüm zorluklara karşı mücadeleyi tüm yönleriyle omuzlaması halkın ve bölge ileri gelenlerinin Yörük Ali Efe'ye derin sevgi, saygı ve hürmet hislerinin her geçen gün daha da artmasına sebep olmuştur.

⁶² ATASE Arş. YAED, K:5, G:907, B:1.

⁶³ ATASE Arş. YAED, K:5, G:935, B:1.

Kaynakça:**Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşiv Belgeleri Yörük Ali Efe Dosyası (ATASE Arş. YAED):**

ATASE Arş. YAED, K:2, G:427, B:1
ATASE Arş. YAED, K:4, G:764, B:1
ATASE Arş. YAED, K:4, G:768, B:1
ATASE Arş. YAED, K:4, G:812, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:892, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:893, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:897, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:904, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:907, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:922, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:925, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:926, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:927, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:931, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:935, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:979, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1030, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1031, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1032, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1033, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1034, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1035, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1036, B:1
ATASE Arş. YAED, K:5, G:1037, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1067, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1071, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1083, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1099, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1123, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1128, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1138, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1139, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1141, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1143, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1146, B:1-2
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1150, B:1-2-3
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1170, B:1

ATASE Arş. YAED, K:6, G:1176, B:1-2
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1182, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1187, B:1
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1204a
ATASE Arş. YAED, K:6, G:1210, B:1
ATASE Arş. YAED, K:7, G:1219, B:1
ATASE Arş. YAED, K:7, G:1224, B:1-2
ATASE Arş. YAED, K:7, G:1236, B:1
ATASE Arş. YAED, K:7, G:1272, B:1

Kitap ve Makaleler

- Aker, M. Şefik, 57. *Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 2006.
- Alpkaya, Ş. Oğuz, *Yörük Ali Efe*. Ankara: Demkar 2009.
- Aydinel, Sıtkı, "Kuva-yı Milliye ve Yörük Ali Efe: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe", *Aydın Belediye Başkanlığı*, 2007, 95-106.
- Aydinel, Sıtkı, *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekatı*. Ankara: Vadi, 2008.
- Başaran, Mehmet, "Milli Mücadele'de Sivil Temelli Direniş Çine Heyet-i Milliyesi: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe", *Aydın Belediye Başkanlığı*, 2007, 125-132.
- Çelebi, Mevlüt, İtalyan Kaynaklarında Yörük Ali Efe: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe, *Aydın Belediye Başkanlığı Yayını*, 2007, 107-116.
- Köstüklü, Nuri, *Milli Mücadele'de Manisa-Uşak-Afyonkarahisar-Konya Hattı*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2009.
- Özkaya, Yücel, *Milli Mücadele'de Ege Çevresi*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1994.
- Pancar, Emine, *Aydın ve Muğla Kuva-yı Milliyesi*. İzmir: Dokuz Eylül Ün. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Pullukçuoğlu, Y. Olcay, "Yunan İşgali Öncesi Aydın Sancağının Sosyo-Ekonomik Yapısı: Milli Mücadelede Aydın Sancağı Ve Yörük Ali Efe", *Aydın Belediye Başkanlığı Yayını*, 2007, s.31-54.
- Sonyel, Salahi R, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1973.
- Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim, *Ege'de Sivil Dirnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim(Tahtakılıç) Bey*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989.
- Turan, Mustafa, *Yunan Mezalimi*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- Türk İstiklal Harbi II.cilt Batı Cephesi I. Kısım*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1963.